

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.14, april 2019

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Kirsten Vad

Tilsyn ved cand.theol., adj. professor (i dansk salme- og kirkehistorie) Jørgen Kjærgaard

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til “Nyaars-Psalme”

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Anledning og inspirationskilder
- 2 Flere salmer ud fra samme forlæg
- 3 Indhold
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning og inspirationskilder

Grundtvigs “Nyaars-Psalme” udkom den 31. januar 1836 i ugeskriftet *Nordisk Kirke-Tidende*. Salmen var dog allerede blevet til i sensommeren 1835. Da havde Grundtvig til sin kone og den yngste af de tre børn lejet sig ind i et hus ved skov, eng og strand i nærheden af mindesmærket Emiliekilde på Strandvejen i Klampenborg. I et brev til vennen Gunni Busck skrev han:

Jeg har faaet en Huus-Ende til min Kone og Meta ude ved Emilies Kilde, og mellem den og dette [dvs. Christianshavn] vandrer jeg nu med Drengene, som vi med Guds Hjælp kan have godt af. Derude nynner jeg paa de gamle Psalmer, og de klinge deilig i mit Øre med det blaa Hav og den blaa Himmel for Øie! (efterskrift til brev til Busck, Christianshavn den 28. juli 1835; efter Bech 1878, s. 173 f.).

Mens Grundtvig var på landet, var det meningen, at han skulle begynde at samle sig om at digte nye salmer og især at bearbejde gamle, så de kunne blive tilgængelige for samtidens kirkegængere og andagtssøgende. Til det formål havde den velhavende Busck lovet Grundtvig et års understøttelse på 1000 rigsbankdaler (Bech 1878, s. 166-170 og 176-180). Til sammenligning havde en almindelig arbejdsmand mulighed for at tjene ca. 100 rigsbankdaler om året (se Thestrup 1999, s. 38). Den 26. september takkede Grundtvig for et modtaget forskud på 200 rigsbankdaler og fortalte, han havde nydt den sommerlige udsigt over havet. Han fortsatte:

Da fandt jeg mig ogsaa stemt til, hvad jeg længe har tænkt lidt paa: at benytte Basun-Tonen af 'Af Høiheden oprunden', der nu saa længe kun er misbrugt til at blæse i Basun for ingen Ting, og da den gamle Psalme dog er aldeles ubrugelig, var en ny Støbning af den uforbederlige Malm nødvendig, saa det gjælder kun om, hvorvidt den er lykkedes. Endnu synes jeg, det gaaer nok an, men Tingen er endnu for ny til, at jeg kan være upartisk (brev til Busck, Christianshavn den 26. september 1835; efter Bech 1878, s. 180).

Herefter citerede Grundtvig en version af "Nyaars-Psalme".

"Af Højheden oprunden er" var en af de mange ældre salmer fra den danske salmetradition. Op mod Grundtvigs samtid var salmen bedst kendt fra Kingos salmebog (1699), der var i brug på landet indtil slutningen af 1700-tallet (indgangssalme til aftensangsgudstjenesten, første søndag i advent). Den var ikke medtaget i samtidens autoriserede *Evangelisk-kristelig Psalmebog* (1798), hvor kun salmens versemål og melodi var benyttet til et antal nydigtede salmer med andet indhold (se Hansen 1937-1966, bind 1, s. 213 f.).

Salmen "Af Højheden oprunden er" var oprindeligt en oversættelse af en tysk salme. "Wie schön leuchtet der Morgenstern" (da., hvor dejligt lyser morgenstjernen) fra 1599 var digtet af den luthersk-evangeliske præst Philipp Nicolai, som også havde sat melodi til. Med inspiration fra blandt andet Johannes Åbenbaring 22,16, Salme 45 og Højsangen lovpriste salmen i opstemte vendinger Jesus Kristus. Han blev set som det lille barn og som den himmelske brudgom, den troende sjæl længtes efter at blive forenet med. Hurtigt blev salmen af Hans Christensen Sthen oversat til "AF Højheden oprunden er, / En Morgenstiern saa klar oc nær, / Fuld aff Sandhed oc Naade", hvoraf de ældst bevarede opskrifter er fra 1611 eller lidt senere. Både i Tyskland og Danmark blev salmen meget udbredt og værdsat som især jule- og bryllupssalme (se Malling 1962-1978, bind 1, s. 9-14).

2 Flere salmer ud fra samme forlæg

Af Nicolais gamle salme benyttede Grundtvig til "Nyaars-Psalme" versemålet med dets melodi, juletemaet og det eskatologiske håb om at være sammen med Kristus i himlen. Men frem for alt genbrugte han de to første verslinjer, hvoraf andet vers endte på "skiær" i Kingos salmebog. At lade sig inspirere af en gammel salme og låne dens versform og begyndelse var en karakteristisk og meget anvendt måde for Grundtvig at bearbejde en salme fra salmetraditionen på. Gennem en sådan omarbejdelse undergik forlægget ofte væsentlige ændringer som her, hvor brudetemaet i Grundtvigs salme næsten forsvandt, mens Jesu dobbelte natur som både Gud og menneske blev fremhævet.

En anden måde, Grundtvig ofte forholdt sig til ældre salmer på, var at tilpasse salmen ud fra, hvad han anså for anvendeligt for en samtidig målgruppe. Salmen "Af Høiheden oprundet er / En Morgen-Røde klar og skiær" er et eksempel på en sådan tilpasning. Med noten "Den Gamle forandret saa lidt som mueligt" udgav Grundtvig denne bearbejdelse den 22. marts 1837 som nr. 116 i *Sang-Værk til den Danske Kirke*, 4. hæfte. Sandsynligvis for at undgå forveksling fik de 7 strofer fra "Nyaars-Psalme" samtidig en ny begyndelse: "Stol-Kongen over Himlens Hær / Uddraget er i Herre-Færd" og blev trykt som nr. 117 i samme hæfte.

Læs mere

Om Grundtvigs fremgangsmåde ved bearbejdelse af ældre salmer kan der f.eks. læses i indledningen til *Historiske Psalmer og Rīm til Børne-Lærdom*, afsnit [3.2](#) og [3.3](#).

3 Indhold

I “Nyaars-Psalme” sammentænker Grundtvig dansk sommer, dagen og årets gang med Jesu fødsel julenat, der bryder naturens og historiens forløb. Jesus Kristus, der ved inkarnationen blev både gud og menneske, forbindes med lyset og dagen. Han skaber nyt og bringer sammenhæng mellem lyset og livet ved skabelsen, livet på jorden og det evige, kommende liv i himlen. Derfor opfordres det kollektive ‘vi’ eller menigheden til med højlydt glæde at lovsynge Kristus sammen med koret af engle fra julenat.

For Grundtvig var “Nyaars-Psalme” samtidig et udtryk for håbet om en ny begyndelse for salmesangen i Danmark (se Hansen 1937-1966, bind 1, s. 214). I brevet, hvor Grundtvig sendte afskriften af “Nyaars-Psalme” til Busck, sluttede han med et ønske til Gud, “som ene kan lægge ‘den ny Sang’ i vor Mund, som fryder Sjælen!” (efter Bech 1878, s. 181).

4 Anvendt litteratur

- Bech, Henrik udg. (1878) *Gunni Busck, et Levnedsløb i en Præstegaard*, 2. udg. København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1837: 1836-1837) *Sang-Værk til den Danske Kirke*, bind 1. København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, bind 1-3. Odense og København.
- Kingo, Thomas udg. (1699) *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog. Efter Hans Kongl. Mayest. Allernaadigste Befalning, af de fornemste Geistlige i Kiøbenhafn til Guds Tieniste paa Søndagene, Fæsterne, Bededagene, og til anden Gudelig brug i Kircken, udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flitteligen igiennemseet, og med mange Ny Psalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl. Befalning til Trykken befodret*. Odense.
- Lindberg, J.C. udg. (1836) *Nordisk Kirke-Tidende*, 4. årg., nr. 5, 31. januar. København.
- Malling, Anders (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København.
- Nicolai, Phillip (1599) “Wie schön leuchtet der Morgenstern” i *Frewden Spiegel deß ewigen Lebens*. Frankfurt.

- Sthen, Hans Christensen (1994) “Den Troende Sielis Aandelige Brudsang, om Iesu Christo, hendis Himmelske Brudgom [AF Høyheden oprunden er]” i *Hans Christensen Sthens skrifter* (1994-2015), bind 1-4; bind 1: *En liden Vandrebog*, udg. Jens Lyster og Jens Højgaard, s. 168-170, [1612-1644]. København.
- Thestrup, Poul (1999) *Mark og skilling, kroner og øre. Pengeenheder, priser og lønninger i Danmark i 360 år (1640-1999)*. Odense.